

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМООЦІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Омельченко Анастасія Федорівна
здобувач вищої освіти, магістр

Соціально-психологічний факультет

Стахова Ольга Олександрівна

кандидат психологічних наук, доцент

Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, Україна

Центральним утворенням самосвідомості особистості є її самооцінка – система уявлень людини про свій зовнішній (фізичний) і внутрішній (психічний) образ. Завдяки самооцінці індивід стає особистістю, здатною певним чином вибудувувати взаємостосунки як із навколишнім світом, так і самою собою.

Як показав проведений нами теоретико-емпіричний аналіз наукового доробку низки дослідників, найсприятливішим, сензитивним етапом для становлення вищевказаного феномена є молодший шкільний вік.

У цей період самооцінка дітей формується під впливом багатьох чинників, передусім найближчого соціального оточення, зокрема сім'ї, першого вчителя, а також зазнає змін внаслідок взаємодії дитини зі своїми ровесниками.

За результатами численних наукових розвідок, у молодших школярів виокремлюють 3 види самооцінки:

- 1) стійка неадекватна завищена самооцінка;
- 2) стійка адекватна самооцінка;
- 3) нестійка неадекватна самооцінка в бік завищення або заниження.

Як бачимо, для молодших школярів із нормотиповим психофізичним розвитком нехарактерна стійка неадекватна занижена самооцінка, оскільки вони відрізняються життєрадісністю, безпосередністю, оптимізмом.

Утім, з огляду на науковий доробок корекційних педагогів, психологів, для дітей молодшого шкільного віку з порушеннями психічного розвитку, зокрема вадами мовлення, присутність заниженої самооцінки зустрічається досить часто.

Аби переконатися в окреслених вище висновках, нами було проведено емпіричне дослідження особливостей розвитку самооцінки молодших школярів із порушеннями мовлення на базі ліцею №5 м. Житомира. В ньому взяли участь 10 осіб – нормотипові діти й 8 осіб – діти з МП, які навчаються відповідно за основною загальноосвітньою та адаптованою/модифікованою програмами освіти.

Для виявлення рівня розвитку самооцінки було використано методику «Сходишки саморозвитку» В.Г. Щур [1], методику Т. Дембо-З. Рубінштейн за модифікацією А.М. Прихожан [3] та методику «Самооцінка та соціальні очікування» за авторством С.Л. Коробко й О.І. Коробко [2].

Відтак, звертаючись до даних, отриманих за методикою «Сходишки саморозвитку», необхідно відмітити, що 35% респондентів експериментальної групи з мовленнєвими порушеннями мають завищену самооцінку, що проявилось у розміщенні своєї постаті на найвищій сходинці. При цьому, обґрунтовуючи власну позицію, діти наводили такі аргументи: «Я хороший», «Мене хвалить мама», «Я дуже добра», «У мене хороші оцінки». 17% молодших школярів із порушеннями мовлення поставили себе на 3-5 сходинки, що свідчить про їх адекватну самооцінку. Так, під час бесіди з одним із досліджуваних останній зазначив: «...я себе поставив посередині, тому що мені потрібно ще займатися, але я і не поганий...».

У 48% виявилася занижена самооцінка, оскільки учні ставили себе на нижні щаблі, пояснюючи це так: «Мама каже, що я погано говорю, і я не можу бути ось тут (показує на високу сходинку)», «А чому я маю бути тут?», «... тому що, вчитель мене лає».

У контрольній групі за методикою «Сходишки саморозвитку» результати розподілилися майже порівну: у 43% опитаних завищена самооцінка та у 40% – адекватна самооцінка. Більшість учнів ставляться до себе з погляду оцінювання їхньої навчальної діяльності дорослими. Так, основними аргументами на користь своєї позиції були наступні твердження дітей: «У мене гарні результати в навчанні, я знаю англійську, тому я на високій сходинці», «Учитель мене хвалить». У 17% дітей результати свідчать про занижену самооцінку, що у більшості випадків пов'язано з неуспіхами як у навчанні, так і в інших видах діяльності (спортивні гуртки, танці, прогулянки тощо).

Інтерпретуючи результати дослідження за методикою Т. Дембо-З. Рубінштейна (модифікація А.М. Прихожан), в експериментальній групі було виокремлено 34% учнів із завищеною самооцінкою, що свідчить про незрілість їх особистості, про невміння ними адекватно оцінювати власні можливості та свою діяльність. При цьому, з огляду на дані опитування, менша кількість балів отримана у молодших школярів цього рівня за такими шкалами, як «авторитет у однолітків» і «впевненість у собі». Адекватна самооцінка притаманна 42% учнів, які вміють правильно оцінювати свою діяльність та себе. У процесі

бесіди з цими учнями на запитання «Чому ти вважаєш себе саме таким?» були отримані такі відповіді: «Я не можу бути кращим, мені потрібно ще вчитися», «...з однокласниками мені важко спілкуватися». У решти, 24% дітей, спостерігається занижена самооцінка, що свідчить про розбіжність оцінки дитиною себе з реальністю. Ці школярі відзначають, що вони погано вчаться через те, що їм важко відповідати біля дошки, що вони припускаються помилок у письмових роботах.

У контрольній групі за методикою Т. Дембо-З. Рубінштейна було виявлено 51% учнів із вадами мовлення, у яких спостерігається завищена самооцінка, що свідчить про неадекватний розвиток їх особистості. У 37% учнів переважає адекватна самооцінка, за якою діти молодшого шкільного віку можуть оцінити свої можливості, особисті якості, діяльність відповідно до дійсності. У 12% респондентів – занижена самооцінка.

Згідно дослідження за методикою «Самооцінка та соціальні очікування» С.Л. Коробко й О.І. Коробко, у 35% дітей із мовленнєвими порушеннями було виявлено завищений рівень самооцінки. 35% респондентів оцінювали себе з позиції суб'єктивного бачення себе та сприйняття того, якими їх бачать інші учні та вчитель. Учні із мовленнєвими порушеннями бачили самі себе здебільшого «гірше» в усіх трьох векторах методики, а саме в позиції «учень, товариш та людина». В кожній із зазначених категорій був один із 8 респондентів, який вважав себе у чомусь поганим.

Проте бачення «себе як людини» й «себе як товариша» в очах своїх ближніх, будь то вчитель чи товариш, було в усіх категоріях тільки позитивним. Тобто діти з мовленнєвими порушеннями вважають, що інші люди їх соціального оточення бачать їх самих як «добрих людей», хоча себе хорошими вважають лише 70% респондентів.

Вищевказані результати збігаються з результатами, отриманими за даною методикою в контрольній групі. Відмінності спостерігаються лише тоді, коли ми аналізуємо характеристику «я бачу себе як учень». В даному випадку оцінка самих себе, оцінка себе з позиції вчителя та оцінка себе з позиції товариша у дітей із вадами мовлення стабільно занижена у 60% респондентів.

Таким чином, зважаючи на результати проведеного нами дослідження, необхідно підкреслити, що діти з порушеннями мовлення в цілому демонструють рівень самооцінки трохи нижчий, ніж їх однокласники з нормотиповим психофізичним розвитком. Проте основою їх заниженої самооцінки виступає бачення себе як учня очима вчителів, товаришів і власним самосприйняттям. Аби відкоригувати подібний рівень передусім самоставлення, варто включити дитину у процес активного психолого-педагогічного супроводу, що допоможе молодшому школяру гідно оцінити цінність власної особистості та налагодити гармонійні стосунки з довкіллям.

Список використаних джерел

1. Жук Н.В. Психологічний аналіз самооцінки дітей з мовленнєвими порушеннями. Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації. Суми, 2019. С. 219-220.

2. Коробко С.Л., Коробко О.І. Нова українська школа: діагностична та корекційно розвивальна робота з молодшими школярами: навчально методичний посібник. Київ: Літера ЛТД, 2021. 60 с.
3. Самойлова А.О., Музичко Л.Т. Особливості формування самооцінки у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення. Молодий вчений. Одеса, 2022. № 6 (106). 80 с.